

GUSTAV S. PRELLER (red.). *Joernaal van 'n trek: uit die dagboek van Erasmus Smit.* (Ingelei en versorg deur Merwe Scholtz.) Tafelberg: Kaapstad, 1988. R39,95 (eksklusief). ISBN 0624 0267 79.

Waar die 150ste herdenking van die Groot Trek gekenmerk word deur die relatiewe skraal oes aan geleentheids- of herdenkingspublikasies, en te midde van die feitlik algehele afwesigheid van noemenswaardige histories-wetenskaplike werke, het die bekende literator Merwe Scholtz vorendag gekom met 'n persoonlike 'huldeblyk aan die Groot Trek' en wel in die vorm van 'n heruitgawe van die dagboek

van Erasmus Smit, een van die belangrikste eietydse bronne oor die epogmakende landverhuising van destyds.

Scholtz se werk is eintlik 'n verwerking van Gustav Preller se geredigeerde weergawe van die dagboek wat in 1930 gepubliseer is. Met behoud van Preller se kort verklarende inleiding het Scholtz sy eie toeligting in die afdeling 'Die dagboek en sy skrywer' gegee. Waar Preller baie beknop en formeel-saaklik agtergrond oor veral die herkoms van die teks gee, evalueer en voer Scholtz veral die interne kenmerke van die dagboek-inskrywings terug na die persoonlikheid en ingesteldheid van Smit. Smit se relatiewe onbetrokkenheid en gematigde uitsprake en aantekeninge word raakgesien, so ook sy periodieke aanvoeling vir die komiese, sy stemmingsvolle en by tye aangrypende maar tog eenvoudige skryfwyse. Op 'n keer verwys Scholtz na Smit se 'Kanaanse welsprekendheid' (p. 28).

Inderdaad vind Scholtz, wat self in die eerste afdeling van die uitgawe en grootliks op gesag van die Smit-biograaf, P.S. de Jongh, nie sagkens met Smit se karakter omgaan nie, in die dagboek baie versagtende omstandighede en selfs sterk karaktertrekke. Hy verwys hier na veral Smit se inskrywings wanneer gevare en die dood die Trekkergemeenskap bedreig (pp. 24-25) en na sy waardige en objektiewe verslaggewing wanneer hy sake rakende sy amp en pligte aanstip (p. 25). Scholtz bespeur ook 'sigbare voldoening' by Smit as hy verslag doen van gebeure waar hy, soos Scholtz dit stel, aktief die geskiedenis betree (pp. 27-28).

Scholtz erken dat hy vir sy kort inleiding oor Smit se vroeë lewe (pp. 3-18) baie swaar geleun het op De Jongh se uitvoerige biografiese studie, maar dit wil tog voorkom asof Scholtz nie heeltemal saamgaan met sy krasse veroordeling van Smit nie. Sy eindoordeel, sê Scholtz, val 'oorwegend gunstig' uit en woorde soos 'merkwaardig' en 'merkwaardiger' word gebruik om Smit se optrede te beskryf (p. 33). Ook sy aangehaalde 'teks' vir 'n Smit-grafskrif getuig positief: 'God heeft een kranke rank gevonden / En so zijn warme muur gebonden' (p. 32).

Gemeet aan die eise wat egter aan bronnepublikasies gestel word, vertoon die Scholtz-annotering van die joernaal maar baie vaal. Scholtz slaag wel in sy doelwit om 'n 'ronder' beeld van die Trekkerlewe te gee, maar net ten dele.

Die afwesigheid van plan en sisteem, van 'n bepaalde 'beleid' of norme wat die annotering ten grondslag lê, asook die omvang (getalsgewys uitgedruk) van annotasies (vanaf p. 155 tot p. 157 is daar byvoorbeeld net twee, een waarvan boonop uit Preller oorgeneem is) is seker die grootste gebreke van die joernaal.

Sake waaroor die leser geredelikerwys, in die lig van ons hede-kennis oor die Groot Trek, meer toeligting sou wou gehad het, sluit in die verdeeldheid onder die Trekkers oor trekrigtings; Andries Pretorius se besoek aan die Trekleiers, einde 1837 (voordat hy self getrek het); Gideon Joubert se sending na die Trekkers, einde 1838; die wegbreekaksie van A.H. Potgieter na die slag by Italeri; en die eerste strafekspedisie teen Mzilikazi, einde 1837 (verklaring onder meer vir Maritz se teenwoordigheid by Suikerbosrand, soos opgeteken in Smit se dagboek).

Kritiek kan ook ingebring word teen die plasing van notas agter in die boek. Wanneer sal uitgewers leer dat so 'n publikasie se nutswaarde feitlik totaal geneutraliseer word wanneer heen en weer tussen teks en annotasie rondgeblaaï moet word? En dan is die verwysingsyfers boonop so weggesteekklein dat 'n mens die teks as 't ware met 'n vergrootglas moet fynkam op soek daarna.

Annotasies wat nie altyd korrek verantwoord is nie (5, 7, 9, 17, 21), onverantwoorde annotasies (14, 19, 22) en inkonsekwente aanhaling van Bybeltekste (soms toeligtend, soms nie) is enkele ander gebreke.

Al is die Scholtz-uitgawe van Smit se dagboek 'n skynbaar oorhaastige, effens ondeurdagte bydrae tot die skrapse geleentheidspublikašies rondom die 150ste herdenking van die Groot Trek, is dit nogtans te verwelkom en wel omdat dit kosbare inligting in die dagjoernaal opnuut onder die aandag en op die boekrakke bring.

P.F. VAN DER SCHYFF
Potchefstroomse Universiteit vir CHO